

TÖRTÉNELMI ÚT A ZIRCI GINMÁZIUM ALAPÍTÁSÁHOZ ÉS A NÉVADÓ ÜNNEPSÉGHEZ 1982

Zirc történelme - forrásértékű dokumentumok alapján- 1182-től követhető. Attól az évtől, amikor III. Béla király – 1172-1196 – a Franciaország-i Clairvauxból (Klervo) Magyarországnak arra a területére hívta a Ciszterci Rendet, ahol napjainkban Zirc város elhelyezkedik. A Szent Bernát alapította szerzetesrend Magyarországra érkező rajai a királytól u. olyan kiváltságokat, és jogokat kaptak, mint amelyeket Franciaországban élvezhettek. A királyi vadászterületen volt ugyan egy vadászkastély, amelyet a szerzetescsalád igénybe vehetett volna, de állandó letelepedésre az épület alkalmatlannak bizonyult. Mivel a szóban forgó terület a francia eredetű rend egyik csomópontja lett, így méltányos volt, hogy templomuk és monostoruk legyen. A középkori templom és monostor a Cuha patak bal partján épült, a napjainkban látható barokk templom és klasszicista monostortól keletre, kb. 100 méter távolságban.

A középkori templom és monostor építéséhez III. Béla király jelentős anyagi támogatást biztosított. A Király 1196-ban bekövetkezett halála után a nagy építkezéssel kapcsolatosan a szerzetesrend aggodalommal tekintett a jövőbe, míg nem Imre király (III. Béla fia) az épülő templomban oltárt alapított, jelezve, hogy ő is támogatja a magyarországi ciszterek grandiózus építkezését.

Imre király – 1096–1204 – oltáralapítását a hálás szerzetesek megörökítették, a kőbevésett szöveget az oltár fölé helyezték:

„In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen. Hoc altare fundatum est jundatore Aimarico rege Ungarino” („Ezt az oltárt Imre magyar király alapította az Atyának, Fiúnak és a Szentléleknek nevében Amen.”) (Ma ez a 72 cm x 30 cm-es kő a barokk templom északi falában látható.)

A korai gótstílusban tervezett templom és monostor 20 év alatt épült fel, ami végleges otthont adott a laikus testvérekből és a szellemi, hitéletet élő szerzetescsaládnak.

A ciszterci szerzetes közösség az irdatlan bakonyi területen a világi népesség számára is követhető gazdasági és szellemi kultúrát teremtett. A gyéren lakott területre folyamatosan érkeztek világi családok, akik a Zirc város déli bejáratánál ma feltárva (1982) látható királyi pihenőhely (királyi udvarház) közelségében telepedtek le és a mai Kossuth utca vonalában alakult ki a középkori Zirc. A település középkori lakosságát döntő részben magyar népesség alkotta. (A XV. sz. második feléből ismert vezetéknevek alapján tudható.)

A település kialakulása után az oklevelek az addigi Bakonyi Apátságot 1121-től Bakonyi Zirci Apátságnak nevezték.

A törökhódoltság alatt a három évszázados kultúra elpusztult, a szerzetesek és a világi népesség a településről elmenekültek, a lakóházakat felégették. Csak a középkori ciszterci templom és monostor romjai emlékeztettek az erdő sűrűjében, a Bakonyban megvalósult középkori gazdasági és szellemi kultúrára.

A XVIII. század első évtizedeiben a Heinrichau-i Ciszterci Apátság vállalta Zirc újraalapítását. A nagy körültekintést igénylő feladatot az első két és fél évtizedben Páparól irányították. A ciszterci rend zirci kongregációjának a kor építészeti stílusához igazodó templomot és monostort terveztek építeni. Ennek megfelelően épült meg a barokk templom (1732-1752) és a klasszicista stílusú monostor (1727-1927). (A monostor szakaszosan épült, 3, 4.) Az építkezés nagyobb hányadát a ciszterci rend vezetői az 1723-ban épült barokk fogadóból irányították. Zirc város legrégebbi épülete. (1, 2 épület)

1. 1950-ig Fogadó, 1950-től iskola
1955-től Pedagógus-lakások

2. 2012-ben felújítva, Bagolyár Fogadó

3. Ciszterci Apátság épületegyüttese
Felújítás előtt 1955-től

4. Felújítva 2013-ban

A világi népességet hét különböző német nyelvterületről toborozták, akik örökös jobbágyságot fogadva telepedtek le Zircen, a Bakony szívében. A jobbágytelken felépítették lakóházaikat, a juttatott földterületeken irtották az erdőt, az irtások helyén művelték a földet és a jobbágszerződésnek megfelelően adóztak a Ciszterci Apátságnak.

Zirc lakosságát a XVIII. század második felében a település déli részében lakó gazdatársadalom és az észak-nyugati részében elhelyezkedő iparosok alkották.

A Magyarország-i ciszterek 1814-ig külföldi függőségben éltek mindennapi életüket.

1814-ben I. Ferenc király látva Heinrichau hanyatlását a Magyarország-i ciszterci rend külföldi függőségét megszüntette, amelynek következtében a szerzetesközösség magyarrá, önállóvá és tanító renddé vált. A király ezzel a döntésével egy időben Zircet a Magyarország-i Ciszterci Rend központjává emelte. Ekkor egyesült a pilisi, pásztói, zirci és később a gotthárdi (Szentgotthárd) kongregáció.

A magyarrá, önállóvá és tanító renddé vált szerzetesrend az ország különböző pontjain elemi és középiskolákat, Zircen Hittudományi Főiskolát alapított ill. működtetett.

Zircen 1889-ben megépítették az elemi fiúiskolát, majd 1902-ben a leányiskola épületét. 1891-ben megalapították az Ipari Tanonciskolát. **1927-től polgári iskola is működött rövid ideig, később a Veszprémből kihelyezett tagozattal működött tovább.**

Fiúiskola

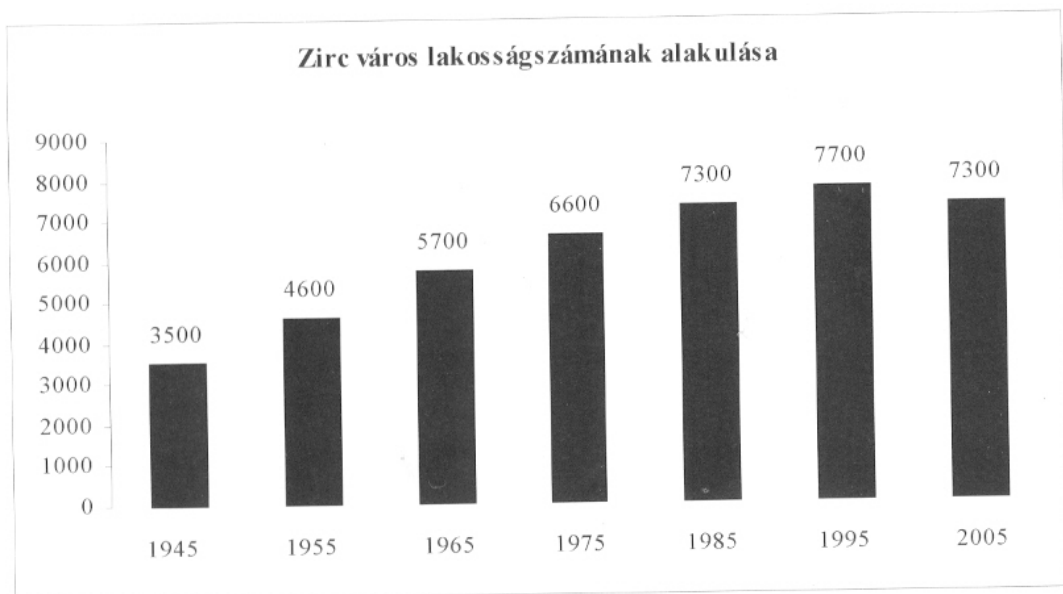
Leányiskola

Ebben az időszakban merült fel a zirci társadalomban az érettségit is adó középiskola (gimnázium) alapításának gondolata. A járási székhely Zircről az 1920/30-as évek fordulójától sok tehetséges diák tanult Veszprémben, Győrben, Pápán középiskolában és a

továbbtanulással járó költségeket szerették volna a szülők a helyben lehetséges tanulással kiváltani. **Ez a jogos igény csak később valósult meg.**

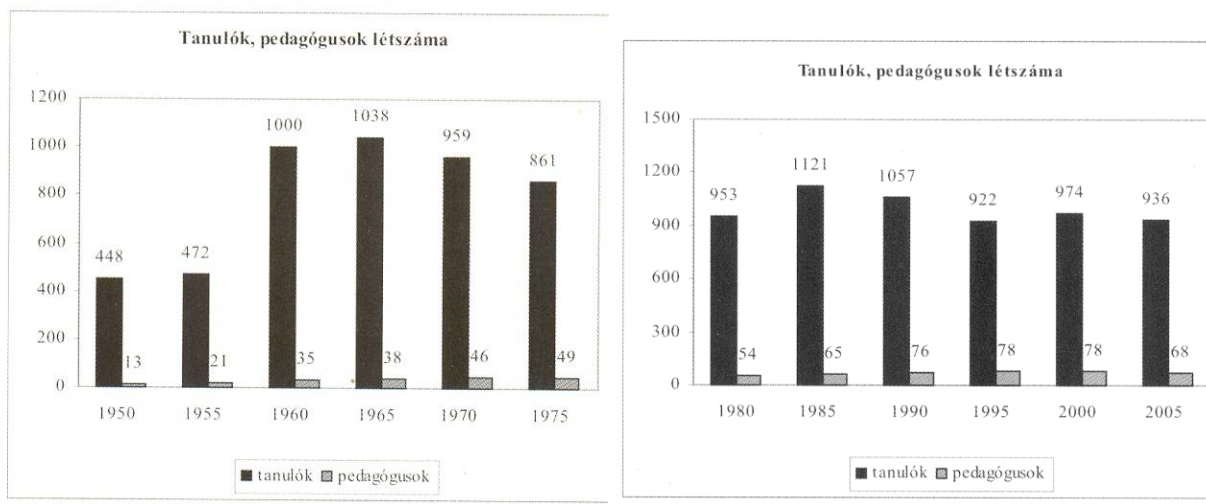
A felsorolt iskolákat a II. Világháború után 1948-ban államosították és az országban folyamatosan szerveződtek a 8 osztályos általános iskolák. Így történt Zircen is. A fiúiskolát és a leányiskolát összevonták és 1950-től koedukált nevelés és oktatás folyt az iskolában. A Tanonc-iskola is tovább működött.

Az 1950-es évektől a járási székhely Zirc lakossága a Dudar - Szénbánya megnyitásával hihetetlen gyorsasággal gyarapodott. Ez a jelenség annak köszönhető, hogy a Szénbánya vezetősége az ország különböző pontjairól érkező bányászoknak nem Dudar községben, hanem Zircen épített lakásokat. (Köztársaság úti bányászházak, Alkotmány utca, Ikertelep, Kocka-házak, stb.) Azért Zircre koncentrálták a lakásépítést, mert a járási székhely rendelkezett alapfokon azokkal a szolgáltatási lehetőségekkel, amelyek a gyarapodó népesség számára az egészségügyben, az oktatásban, a kereskedelmi ellátásban elfogadható ellátást biztosított.

Zirc népessége 1945 és 2005 között

A lakosság növekedésével az óvodás és az iskolaköteles gyermekek száma az 1960-as években a kétszeresére növekedett. A település döntéshozói ennek megfelelően változtatták meg az érvényben lévő részletes rendezési tervet, hogy előbbre hozzák az óvodai férőhelyek és az iskolai tantermek építésének tervezett időpontjait.

Az 1960-as években a Reguly Antal Általános Iskolában 21 tanterem állt rendelkezésre, amelyekben átlagosan 1000 diák tanult. A, B, C, D párhuzamos osztályokban lehetett optimális létszámokat kialakítani. Reggel 7 órától este 18,30 óráig tartott a tantermek folyamatos igénybevétele.

A végzős 8. osztályos tanulók minden tagja tovább akart tanulni, részben a szakmunkásképzőkben - Zirc 307-es sz. Szakmunkásképző és egyéb-, valamint érettségit adó középfokú intézményekben.

1962 tavaszán a felsőbb szervek látva a zirci általános iskolai helyzetet, a megnövekedett végzős, továbbtanulni vágyó diákok számát, bejelentették, hogy a járási székhely településen gimnázium alapítására tesznek javaslatot. A járási székhely Zirc a bejelentést készséggel fogadta, vállalva a középfokú iskola működtetésével járó költségeket, majd a lehetőségektől függően a gimnázium épületének felépítéséhez szükséges telek biztosítását.

*1962. szeptember 1-től a gimnázium a Reguly Antal Általános Iskolával egy igazgatás alatt működött **Reguly Antal Általános Iskola és Gimnázium** név alatt. Az új helyzetnek megfelelően alakult a Tantestület. Érkezett három középiskolai tanár és négy általános iskolai tanár pedig az ELTE BTK és az ELTE TTK-nak volt levelező hallgatója, ahol kiegészítő szakon szerezhettek diplomát.*

A 12 osztályos általános iskola és gimnázium csak két tanévig működött egy igazgatás alatt. Az 1964/65-ös tanévben a felsőbb szervek úgy döntöttek, hogy a Zirci Gimnázium önálló jogi személy intézményként működik tovább.

A különválással a gimnázium a Ciszterci Apátságba költözött és azokban a tantermekben folyt tovább a tanítás, amely tantermekből az általános iskola diákjai 1959-ben kiköltöztek.

Fotó: 1959-ben épült, Rákóczi tér

Fotó: 1956, Ciszterci Apátság

A Rákóczi téri épületből költözött a Gimnázium az Apátsági épület I. emeletére

Az Apátsági épületben működő gimnáziumnak az 1964/65-ös tanévben újonnan szervezett tantestülete és új igazgatója lett. Az általános iskolával a kapcsolat továbbra is megmaradt és szükség szerint óraadó tanárokat is igényelt a középiskola az általános iskolától.

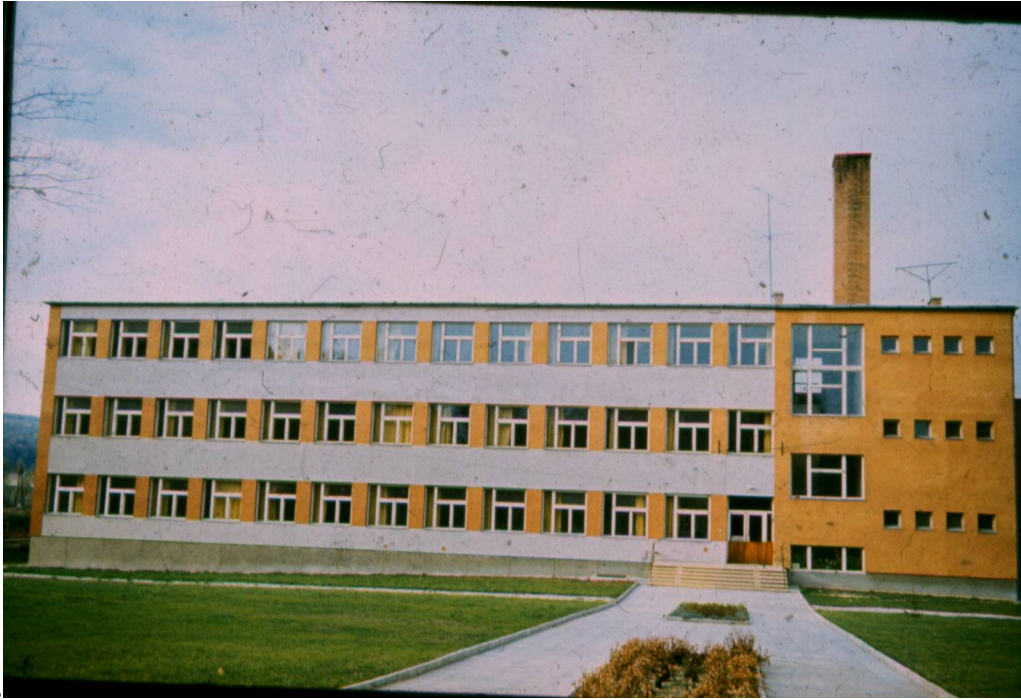
A Ciszterci Apátság épületében az 1950-es évek első felétől működött a MÜM. 307-es sz. Szakmunkásképző Intézet, amelybe, a több, mint 100 végzős általános iskolás diákból csak nagyon kevesen jelentkeztek és nyertek felvételt.

A zirciek által nagyon várt gimnáziumba a végzős 8. osztályos diákok közül nagyon sokan jelentkeztek és u. ez elmondható a Zirchez közei falvak diákjairól is. Az 1960-as évek második felében párhuzamos osztályokat indított az alig néhány éve működő érettségit adó zirci középiskola. Ezzel megvalósult Zirc lakosságának a régi vágya, hogy gyermekeik a lakóhelyükön tanulva szerezhessenek érettségi bizonyítványt. Ez a lehetőség érdemi költségmegtakarítást jelentett a családoknak és jól hasznosítható szabadidőt a diákoknak.

A gimnázium az 1960-as évek második felében a járási székhely Zirc fontos szellemi központja lett. A Tantestület tagjai közül többen tagjai lettek a TIT Irodalmi Színpad közösségének és más iskolák tanáraival együtt színvonalas irodalmi esteket tartottak diákoknak, felnőtteknek egyaránt. A diákság különböző kulturális és sportcsoportokba tömörülve adott jó példát az utánuk következő nemzedékeknek. A település iskoláinak Tantestületei több éven keresztül tartottak közös összejöveteleket, amelyek segítették egymás megismerését, és lehetőséget adtak a színvonalas szórakozásra is.

A felsőbb oktatást irányító szervek az 1960-as évek második felében úgy döntöttek, hogy a zirci gimnáziumot ki kell költöztetni a Ciszterci Apátság épületéből és a stabilizálódott létszámnak megfelelő számú tanteremmel és tornateremmel rendelkező iskolát kell építeni.

Korábban már említettük, hogy Zirc a gimnázium épületének a kor adottságainak megfelelő közművesítéssel ellátott építési telket biztosít. A Ciszterci Apátság egykori gazdasági majorjának a területén kijelölt telken egy títusterv szerint 1968-ban felépült az iskola lapos tetejű épülete. Bár a szóban forgó terv nem illeszkedett megfelelően a műemlék környezetbe, de ennek ellenére minden érintett fél örült az új épületnek.

1968/69-es tanév

Az 1968/69-es tanévben új és saját épületben működött a Zirc Gimnázium. A diákok, tanárok, szülők, de Zirc lakossága is mértéktartó büszkeséggel beszélt a saját, érettségit adó középiskolájáról.

Az 1970-es években az igényes tanítás-tanulás, nevelési munka mellett felmerült a Tantestületben, de a zirci közéleti fórumokon is a **Gimnázium névadásának ügye**.

Sokan gondolták úgy, hogy egy jól megválasztott névadó – tudós, művész, fontos történelmi személyiség – sajátos karaktert adhat a Gimnázium arculatának. Amikor a névadás lehetősége kikerült a közvéleménybe, nap-mint-nap új nevek kerültek a névadó listára. Az 1970-es évek második felében – 1978 – *e sorok írója* a döntéshozók elé terjesztett egy tíz oldalas dolgozatot, amelynek tartalma, **megemlékezés Zirc alapításának 800 éves évfordulójáról**.

*Zirc alapítása 1182-re tehető – fentebb említettük –, amikor III. Béla király a mai település helyére hívta Franciaországból a Ciszterci Rendet. **A Zirci Gimnázium 1982-ben volt 20 éves.***

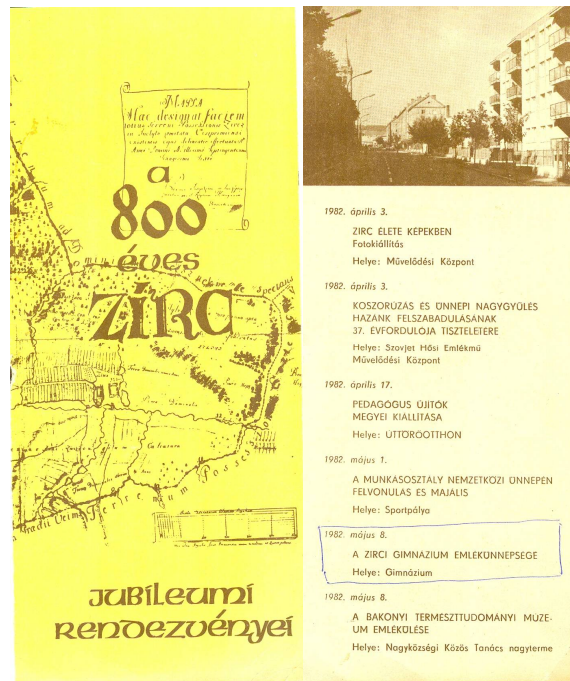
*Az 1978-ban készült programban az élet minden területével kapcsolatos tudományos konferenciák, a Bakonyi Panteon bővítése, képzőművészeti, fotódokumentum kiállítások, pedagógus újítók kiállítása stb. hivatalos ünnepek megtartása szerepelt és ezek között **1982. május 8-i dátummal kapott helyet egyszerű címmel: A ZIRCI GIMNÁZIUM EMLÉKÜNNEPSÉGE.** (mindenki csak a Gimnázium 20. évfordulójának emlékeztetése gondolt)*

*Hosszú időt vett igénybe a szóban forgó program véglegesítése, a megyei szintű szervek elfogadó döntéséig. A részletektől eltekintve, azért nem került az 1182-1982 Zirc alapítása emlékező programba a Gimnázium tervezett névadója, mert a felsőbb szervek hezitáltak **III. Béla király** elfogadásával kapcsolatosan. Veszprém Megyei szinten az utolsó pillanatig keresték a saját névadó jelöltjüket. A Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatóságának az Igazgatóját kérték fel, hogy ajánljon a III. Béla helyett a zircieknek elfogadható névadó személyt. **Az igazgató részletes indoklással Simon István költőt, a megye szülöttjét javasolta. A Zirciek, a Nagyközségi Tanács, a Gimnázium tanárai, diákjai, a szülők***

kitartottak az eredeti javaslat mellett, tehát III. Béla. Ezzel együtt nagy tisztelettel adózott minden érintett Simon István, megyénk költőjének, országgyűlési képviselőnek, Bazsi község nagy szülöttjének.

Mivel a 800 éves jubileumi programban nem szerepelt a Gimnázium névadójaként III. Béla király, így e sorok írója nyugodtan elküldhettem a nyomdába a tervezett programot.

A Zirc alapításának 800 éves jubileumának emlékeztére 1981 őszén 30 tagú bizottságot alapítottunk, amelyben szerepet vállaltak az ország fővárosából Budapestről, Veszprémből, Szombathelyről, Pápáról, Zircről és a közeli településekről. A Jubileumi Bizottság elnöke a tanácselnök, az ügyvezető elnöki teendőket e sorok írójára bízták, aki az egész programot írta és előkészítette.

A Jubileumi Bizottság tagjai egy-két kivételtől eltekintve szorgalmazta a Zirc Gimnázium névadásával együtt a névadó mellszobrának az alapítását. Amikor a megyei szervezetek értesültek a zirciek elszántságáról, megadták az engedélyt a fentiekben vázolt névadás és a szoboralapításra is egyaránt.

A Nagyközségi Tanács döntéshozói a névadó ünnepség megszervezésére a Gimnázium igazgatóját, Balogh Ádámot kérték, a III. Béla mellszobrának alapításával kapcsolatos szervezőmunkával e sorok íróját, Illés Ferencet, a Jubileumi Bizottság ügyvezető elnökét bízták meg.

A III. Béla király mellszobrának alkotójára a Képző- és Iparművészeti Lektorátus javaslatát kértük és rövid időn belül tudatták Zircel, hogy Rátonyi József Munkácsy-díjas szobrászművészre bíznák a feladatot. Azt kérte a Lektorátus, látogassuk meg a szobrászművészt, ismerkedjünk meg munkásságával, és amennyiben meggyőzőnek ítéljük a Műtermében látható munkái alapján a feladatra, úgy adjuk át a művésznek az írásbeli megrendelést.

A művész pár hónap alatt gipszből megmintázta III. Béla király mellszobrát, amelyet a Gimnázium vezetésével közösen megtekintettük, jónak tartottuk és I.F. fotója alapján a döntéshozók és mások is megtekinthették. Az összegezett elfogadó vélemények alapján a művész bronzba öntette.

A szobor Zircre hozatala előtt a Képző-és Iparművészeti Lektorátus egy helyszíni szemlét rendelt el, azzal a szándékkal, hogy kiküldött művészekből álló bizottság legyen segítségére Rátonyi József szobrászművésznak, hogy a Gimnázium előkertjének melyik pontján lenne célszerű elhelyezni III. Béla király mellszobrát.

1982. április utolsó napjaiban jelezte Zircre érkezését Dr. Czifka Péter művészettörténész, Mészáros András szobrászművész és Jancsó Ildikó, a Lektorátus titkára. Átkísértem őket a Gimnáziumba és miután szemügyre vették az előkertet, három pontot jelöltek meg a szobor helyének, azzal a meghagyással, hogy a művész bármelyiket választja mindegyik alkalmas, mert a bejövők és a kimenők is egyaránt jól láthatják. (Erről jegyzőkönyv készült.)

Rátonyi József szobrászművész is megnézte a szobornak kijelölt pontokat és az alábbiakban látható fotó mutatja az ő döntését.

A Gimnázium bejáratához vezető útnak a baloldalát látta a művész a szobor legjobb helyének, mert így minden oldalról jó látható, mintha a Nagy Király figyelné a bemenő és kimenő diákok és mások mozgását.

*A szobor felállítását a Nagyközség Gazdálkodási Üzem dolgozói vállalták társadalmi munkában. **A posztamens néhai Bittmann Árpád kőfaragó ajándéka.***

III. Béla király szobra a leleplezés előtt és után

Az 1962-ben alapított Zirci Gimnázium 20 esztendőes elismerésre méltó működését a Veszprém Megyei Tanács Művelődési Osztályának osztályvezetője, Navracsecs Tibor méltatta, elismerve a Tantestület kiváló munkáját, a végzős diákok sikeres továbbtanulásának jó arányát.

A várossá nyilvánítás küszöbén álló Zirc kiváló példát mutat azzal, hogy a település alapítását elősegítő nagy királyt, III. Bélát választotta egyik szellemi központja névadójának. A szónok a továbbiakban az ünnephez méltó beszédében szól a névadó király uralkodásának a magyarság számára fontos döntéseiről a zirci, nagy középkori építkezések támogatásáról és ennek a leendő kisvárosi múltjának a méltó megbecsüléséről, ápolásáról.

Balogh Ádám igazgató mindenkinek megköszönte a névadással, a szoboralapítással kapcsolatos támogatását és **Navracsecs Tiborral együtt leleplezték III. Béla szobrát.**

A névadó szobrának leleplezése után a **III. Béla Gimnázium** diákjai adtak az alkalomhoz illő műsort. Balogh Ádám igazgató bejelentette, hogy a mai naptól az eddigi névtelen iskolánk: **III. BÉLA GIMNÁZIUM,**

a diákságot, szülőket arra kérte, legyenek büszkék a nagy király nevével működő iskolára.

A hivatalos ünnepség után kötetlen beszélgetésre hívta a vendégeket az igazgató, ahol a művészen kívül megjelentek a helyi, megyei és országos szintű vezetők és beszélgetésük során sok szó esett a leendő város történetéről, a városfejlesztésről, a műemlékekről, a tudományról, a művészetekről, az oktatásról, a közművelődésről, a sportról, **mindenről, ami egy Zirc nagyságrendű városban, a jövőben fontos lehet.**

A vendégek között középen Rátonyi József Munkácsy-díjas szobrászművész, aki poharába kólát önt, mellette balra Árpás Károly szobrász és más vendégek. (Megjegyzendő, a III. Béla szobor alapításával kapcsolatos minden költséget a Képző-és Ipművészeti Lektorátus magára vállalta, mondván a bátrakat segíteni kell. Köszönet. I.F.)

1982. május 8-tól napjainkig éppen 33 év telt el, amely idő alatt nagyon sok változást történt Zirc városban és a III. Béla Gimnáziumban is. Az elmúlt évtizedek egy újabb dolgozat témái lehetnek.

Befejezőként érdemes bemutatni a tisztelt olvasónak a III. Béla Gimnázium megújult épületét.

A Gimnázium építésének időszakában kifogásolt lapos tető helyett egyedi építésű tetőt kapott az épület, amelynek következtében a tetőtér jól hasznosítható

Ilyen volt...

III. Bélás osztály (1984/85-ös tanév)

Szöveg és fotók:
Illés Ferenc ny. múzeumigazgató

2015.

MINDEN JOG FENNTARTVA!